

Oikeusministeriölle

Sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistaminen

Viite: Lausuntopyyntö VN/7198/2018 OM

1. YLEISTÄ

Helsingin hovioikeus pääosin kannattaa sotilasoikeudenkäyntilain keskeisiä muutosehdotuksia mietinnön mukaisesti.

Mietinnössä ehdotetaan asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevien syytteiden käsittelemistä tavanomaisina rikosasioina.

Mietinnössä selostettuun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöön ja Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean kannanottoihin nähden asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan syytteen käsittelyn siirtäminen ehdotuksen mukaisesti ratkaistavaksi muussa kuin sotilasrikosasioiden lainkäyttökokoonpanossa on perusteltua kaikissa oikeusasteissa. Mietinnössä esitettyjen perustelujen lisäksi tämä on omiaan lisäämään asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä syytettyjen yhdenvertaisuutta, prosessisääntelyn johdonmukaisuutta ja tuomioistuinten tehokkuutta ilman, että muutos heikentäisi lainkäytön laatua.

Mietinnössä ehdotetaan luvatonta poissaoloa ja karkaamista koskevien rikossyytteiden käsittelyn siirtämistä käräjäoikeuksissa yksin puheenjohtajan muodostamaan kokoonpanoon. Näitä syyteasioita koskevat valitukset ratkaistaisiin kuitenkin hovioikeudessa edelleen sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa jatkokäsittelyluvan myöntämisen jälkeen.

Helsingin hovioikeuden tilastojen mukaan näissä asiaryhmissä on vuosina 2018–2020 haettu muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun vain muutamia kertoja vuodessa. Tämän vuoksi ja huomioon ottaen myös jatkokäsittelylupaa koskeva sääntely merkittäviä kustannussäästöjä tai tehokkuuden lisäämistä kokoonpanon keventämisellä hovioikeudessa ei olisi saavutettavissa. Hovioikeudessa käsiteltävissä luvatonta poissaoloa ja karkaamista koskevissa asioissa vaaditaan soti-laallista erityisasiantuntemusta kuitenkin siinä määrin harvoin, ettei tämä näkökohta yksin puolla sotilasoikeudenkäyntikokoonpanon säilyttämistä ainoana tuomionvoipana kokoonpanona hovioikeudessa, kun siitä käräjäoikeuksissa pääsääntönä luovutaan. Sotilaallisen erityisasiantuntemuksen turvaisi hovioikeudessakin mahdollisuus tarvittaessa käsitellä tällainen asia sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa, kuten esitetään käräjäoikeuksienkin kohdalla. Mietinnössä ehdotettu muutos lisäksi heikentäisi oikeudenkäyntisääntelyn johdonmukaisuutta. Hovioikeus ehdottaa tämän vuoksi, että näissä asioissa sotilasoikeudenkäyntikokoonpanosta luovuttaisiin pääsääntönä myös hovioikeudessa.

Hovioikeus pitää sotilasjäsenten toimikauden pidentämistä kahdesta vuodesta viiteen vuoteen kannatettavana. Toimikauden pidentäminen lisää sotilasjäsenten perehtyneisyyttä ja riippumattomuutta vaikuttaen siten myönteisesti lainkäytön laatuun.

Mietinnössä mainituin perusteluin hovioikeus pitää myös sotilasjäsenen asemaa ja palveluspaikkaa sekä palvelussuhteen päättymistä koskevia muutosehdotuksia kannatettavina. Samoin hovioikeus pitää kannatettavana mietinnössä ehdotetusti sotilasjäsenen asemaa koskevan sääntelyn siirtämistä asetuksesta sotilasoikeudenkäyntilakiin.

Hovioikeus pitää sinänsä perusteltuna yli neljän vuoden maksimirangaistusta koskevien rikosten siirtämistä pois sotilasoikeudenkäyntikokoonpanosta katsoen kuitenkin jo mietinnössä esitetyin ja jäljempänä ilmenevin lisäperustein, että siviilikokoonpanossa tulisi käsitellä myös ne rikokset, joiden maksimirangaistus on neljä vuotta vankeutta. Muutoksen toteutettavassa sääntelyssä olisi myös määritettävä, ratkaistaanko myös samoista syytteeseen johtaneista tapahtumista nostettu palvelusrikossyyte samassa kokoonpanossa. On varmistettava, ettei muutos johda samoista tapahtumista nostetun palvelusrikossyytteen ja epävarsinaisen sotilasrikossyytteen käsittelyn eriytymiseen. Hovioikeus ehdottaa jäljempänä kerrotuin perustein pääsäännöksi, että myös palvelusrikossyyte käsitellään näissä tapauksissa hovioikeuden siviilikokoonpanossa.

Sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n 1 momentin mukaisesti sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa on käräjäoikeudessa puheenjohtaja ja kaksi sotilasjäsentä. Sotilasoikeudenkäyntikokoonpano ei siten mahdollista kolmen tai kahden lainoppineen jäsenen kokoonpanoa käräjäoikeudessa, vaikka erityisen vakavissa rikoksissa näille vahvemmille kokoonpanoille saataisi olla erityistä aihetta. Vakavien rikosasioiden käsitteleminen siviilikokoonpanossa voi siten parantaa lainkäytön laatua käräjäoikeuksissa.

2. SÄÄNNÖSKOHTAISIA HUOMIOITA

Sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muutos

Sotilasoikeudenkäyntilakiin ehdotettu uusi 2 §:n 3 momentti siirtää syytteet teoista, joista säädetty enimmäisrangaistus on yli neljä vuotta vankeutta, käsiteltäväksi muussa kuin sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa. Sotilasoikeudenkäyntilain 8 §:n sotilasrikossyytteen ja muun rikossyytteen kumulaatiosäännöstä ei ehdoteta mietinnössä muutettavaksi.

Hovioikeus toteaa, että ehdotettu edellytys yli neljän vuoden enimmäisrangaistuksesta merkitsisi käytännössä, että säännöstä sovellettaisiin ainoastaan vähintään kuuden vuoden rangaistusuhan käsittävien rikosten käsittelyssä. Rikoslaki ei nimittäin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tunne viiden vuoden enimmäisrangaistusta. Kuitenkin rikoslain systematiikassa törkeän tekemuodon enimmäisrangaistus on perinteisesti ollut neljä vuotta vankeutta, ja kyseisen enimmäisrangaistusuhan sisältävissä tunnusmerkistöissä on jo kysymys vakavista rikoksista. Hovioikeus ehdottaa siksi, että 2 §:n 3 momentin muutos säädettäisiin koskemaan syytteitä teoista, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että sotilaaseen kohdistuvan vakavankin rikossyytteen yhteydessä on oletettavaa ja joka tapauksessa ainakin mahdollista, että sotilasta syytetään samalla myös rikoslain 45 luvun mukaisesta palvelusrikoksesta. Yleensä syytteeseen johtavissa tapahtumissa on osaltaan kysymys siitä, onko sotilas rikkonut tai jättänyt täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen. On hyvin todennäköistä, että syyttäjät katsoo syyttäessään vastaajaa esimerkiksi törkeästä kuolemantuottamuksesta taikka vakavasta seksuaalirikoksesta, että kysymys on myös rikoslain 45 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisesta palvelusrikoksesta.

Mietinnössä ei ole arvioitu tuomioistuimen toimivaltaa, kun käsillä on sekä syyte rikoksesta, josta on säädetty enimmäisrangaistukseksi yli neljä vuotta vankeutta, että palvelusrikossyyte samoista tapahtumista. Ehdotetun uuden 2 §:n 3 momentin sanamuodon perusteella mitään syytettä rikoksesta, josta säädetty enimmäisrangaistus on yli neljä vuotta, ei käsiteltäisi sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa. Näin ollen palvelusrikosta koskeva syyte samoista tapahtumista tulisi käsiteltäväksi joko erillisessä sotilasoikeudenkäynnissä tai jäisi kokonaan syyttämättä, joista kumpaakaan vaihtoehtoa ei voida pitää tavoiteltavana. Tämä ei liene ollut mietinnössä ehdotettujen muutosten tarkoituksenaan. Vaihtoehto, jossa myös syyte palvelusrikoksesta käsiteltäisiin vakavan rikossyytteen yhteydessä siviilikokoonpanossa sotilasoikeudenkäyntilain 8 §:n 1 momentin nojalla, tarkoittaisi sitä, että sotilasjäsenen asiantuntemus esimerkiksi sotilaan velvollisuuksista tai sovellettavasta ohjesäännöstä ei koskaan olisi käytettävissä.

Sotilasoikeudenkäyntilain 8 §:n 1 momentissa on säädetty siitä, milloin tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan sekä sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävää että muuta rikosta koskevan syytteen. Kysymys 8 §:n 1 momentin ja 2 §:n yhteisestä tulkinnasta jää ehdotuksessa yksinomaan oikeuskäytännön varaan, mikä saattaa muodostua mietinnön tavoitteiden kannalta ongelmalliseksi. Siten 2 §:ä muutettaessa olisi perusteltua täsmentää myös 8 §:ä siten, että toimivalta olisi ennalta yhteensovittaen määritetty. Ehdotetun 2 §:n 3 momentin tarkoittamissa törkeissä rikoksissa ei usein ole päärikoksen vakavuuden valossa olennaista, että vastaajaa syytetään samalla palvelusrikoksesta. Kysymys ei siten ole ensisijaisesti sotilasrikosasiasta. Hovioikeus pitäisikin perusteltuna, että ehdotetun 2 §:n 3 momentin tarkoittamissa tapauksissa myös palvelusrikossyyte käsiteltäisiin siviilikokoonpanossa.

On silti kuviteltavissa myös vakavia rikosasioita, joita voidaan luonnehtia sotilasrikosasioiksi ja joissa sotilasjäsenen asiantuntemus on tarpeen asian käsittelyssä. Hovioikeus ehdottaakin asian jatkovalmistelussa selvitettäväksi sitä vaihtoehtoa, että hovioikeuden edellä ehdottamasta pääsäännöstä huolimatta 2 §:n 3 momentin tarkoittama asia voitaisiin tarvittaessa tuomioistuimen harkinnan mukaan käsitellä myös sotilasoikeudenkäyntikokoonpanossa. Kokoonpanoa voitaisiin vahventaa sotilasjäsenillä, jos se asian laadun vuoksi olisi perusteltua. (Ks. esim. OK 2:11.)

Mietinnössä ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti ja siirrettäväksi nykyinen 3 ja 4 momentti 4 ja 5 momenteiksi.

Tulee huomata, että nykyisessä 4 momentissa viitataan 2 ja 3 momentteihin. Jotta 4 momentin viittaus nykyiseen 3 momenttiin pysyy juridisteknisesti voimassa, on sitäkin muutettava. Mietinnöstä ei ilmene, että 4 momentin asiasisältöä oli tarkoitettu ehdottaa muutettavaksi.

Sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n 1 momentin muutos

Säännöksen viimeisessä virkkeessä käytetään ehdotuksessa kuten voimassa olevassa laissakin sanaa tuomioistuin, vaikka säännös koskee yksinomaan käräjäoikeuden kokoonpanoa. Selvyyden vuoksi hovioikeus ehdottaa, että sana tuomioistuin muutetaan käräjäoikeudeksi.

Edellä jaksossa 1 kerrotuin perustein hovioikeus ehdottaa, että esitetty muutos karkaamista ja luvaton poissaoloa koskevien asioiden käsittelykokoonpanoon ulotetaan koskemaan myös hovioikeutta. Muutos voitaisiin toteuttaa lisäämällä 3 §:n 2 momenttiin esitettyä 3 §:n 1 momentin viimeistä virkettä vastaava virke maininnoin hovioikeuden säännönmukaisesta kokoonpanosta.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Helsingin hovioikeuden 2. osastolla.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Asko Välimaa', written in a cursive style.

Presidentti

Asko Välimaa